

# MARGINALISTIČKI PSIHOTERAPIJSKI PRINCIP

Petar Jeknić<sup>1</sup>

## Apstrakt

*Rad razmatra marginalizam kao teorijski i praktični okvir u psihoterapiji, sa posebnim naglaskom na razliku između socijalnog i ličnog marginalizma. Socijalni marginalizam se posmatra u odnosu pojedinca i društva, dok lični marginalizam obuhvata proces osluškivanja i razvijanja suptilnih ideja koje se javljaju na granici svesti. U radu se povezuju filozofski i psihološki temelji koji su postavila dela Platona, Dekarta, Loka, Kurta Levina i Erika Eriksona sa sociološkim uvidima sociologa dr Dražena Pavlice i autorovim konceptom marginalističkog psihoterapijskog principa. Princip naglašava postupne promene, spiralni rast ličnosti i mala prilagođavanja u svakodnevnom životu. Praktični aspekti uključuju rad sa klijentima kroz prepoznavanje suptilnih osećanja i signala, planiranje sitnih promena i upotrebu alata poput dnevnika zadovoljstva i nezadovoljstva. Rad pokazuje da margina nije prostor nedostatka, već izvor potencijala, introspektivnog rasta i prevencije razvojnih kriza.*

*Ključne reči: marginalizam, psihoterapija, svest, socijalna margina, lična margina.*

## Uvod

Psihoterapijska praksa poslednjih decenija sve intenzivnije traga za inovativnim pristupima koji nadilaze rigidne okvire klasičnih pravaca. Promene u društvu, ubrzan ritam života i složenost međuljudskih odnosa zahtevaju modele rada koji ne samo da ublažavaju simptome već osnažuju ličnost u prevenciji razvojnih kriza. U tom kontekstu, marginalizam se javlja kao plodonosan okvir za razumevanje i unapređenje psihoterapijskog procesa.

Margina, iako često percipirana kao prostor nedostatka, lišenosti i isključenosti, može biti i mesto otkrivanja potencijala, unutrašnje slobode i kreativnosti. Kako ukazuje sociolog prof. dr Dražen Pavlica u svom ogledu *Marginalije u odbranu margine* (Pavlica, 2025.), margina je istovremeno i područje trpljenja i izvor stvaralačke snage. Ona se pokazuje kao heuristički izvor novih saznanja, ali i kao prostor socijalne i egzistencijalne borbe. Time margina dobija dvostruku vrednost: kao prostor koji zahteva odbranu i kao prostor koji može biti slavljen zbog svojih mogućnosti

Na tom filozofskom i sociološkom temelju nastavlja se moj rad na razvoju marginalističkog psihoterapijskog principa, predstavljen u knjizi *O marginalizmu, marginalističkom psihoterapijskom principu sa praktikumom* (Jeknić, 2025). U toj knjizi razlikujem dva vida marginalizma: socijalni marginalizam, koji se odnosi na položaj pojedinca u odnosu na društvene centre moći, i lični marginalizam, koji obuhvata osluškivanje i razvijanje suptilnih ideja na margini svesti. Time se Pavličina odbrana margine, koja prepoznaje dve inicijalne postavke marginalizma (egzistencijalno-ontološku i sociološku), kao i ukupno 19 komplementarnih polja (psihoantropološko, aksiološko, gnoseološko, soteriološko, topološko, socioantropološko, teleološko, filozofskoantropološko, antifatalističko, antistatično, političko-etičko,

---

<sup>1</sup> Petar Jeknić, Emoracio centar Kraljevo, Srbija, +381648951487, petarjeknic@gmail.com

(protiv)disciplinirajuće, kolektivno-kolektivističko, subverzivno-ironijsko, estetičko, kultizujuće, potkulturno i ekološko), može posmatrati kao osnova za razvoj marginalističkog psihoterapijskog plana.

Oba rada objavljeni su na međunarodnoj konferenciji *Marginalizam u religiji, nauci, filozofiji i umetnosti* koja je od 17. do 19. maja 2025. održanoj u Beogradu u organizaciji CEIR Balkan. (Međunarodna konferencija Marginalizam u religiji, nauci, folozofiji i umetnosti, 2025).

Iako Pavlica takav plan nije eksplicitno predvideo, njegovi uvidi otvaraju prostor da margina prestane da bude samo društveni ili filozofski pojam i da postane praktičan alat u psihoterapijskom radu sa klijentima.

Marginalistički psihoterapijski princip polazi od pretpostavke da se ključni pomaci u životu dešavaju kroz sitne, postupne promene ka cilju, obično prevladavanju razvojne krize na putu razvoja ličnosti. Čovek čitavog života uči i postaje ono što je naučio. Ipak, još češće postaje ono što nije naučio – jer neosvešćene praznine, promašene lekcije i neusvojeni obrasci najviše određuju njegove krize i ograničenja. Uloga ideja u procesu učenja je zato fundamentalna: one omogućavaju da se postojeća komforna zona i rutina nadrastu. Suptilne misli i osećanja koja se javljaju na margini svesti često su potisnuta rutinskim obrascima, ali ako im se posveti pažnja, postaju pokretač spiralnog rasta ličnosti. Taj proces nije linearan; on je dinamičan i otvoren, što ga čini pogodnim za prevenciju razvojnih kriza i osnaživanje mentalnog zdravlja.

Ovaj rad ima za cilj da poveže teorijske uvide dr Pavlice o margini sa mojim psihoterapijskim iskustvom i konceptualnim razradama iz knjige *O marginalizmu, marginalističkom psihoterapijskom principu sa praktikumom*. Poseban akcenat stavlja se na razliku između socijalnog i ličnog marginalizma i na mogućnost njihove integracije u terapijski proces. Na taj način, marginalizam se afirmiše kao inovativan doprinos psihoterapiji, most između filozofskog razumevanja margine i praktičnog rada na mentalnom zdravlju.

### **Socijalni marginalizam**

Socijalni marginalizam obuhvata položaj pojedinca u odnosu na društvene centre moći, vrednosti i strukture. On se može posmatrati kroz dihotomiju 'centar – margina', koja jasno razdvaja povlašćene i potisnute slojeve društva. Na marginu dospevaju oni koji ne zadovoljavaju kriterijume centra: ekonomske, kulturne, ideološke ili socijalne. Takva pozicija proizvodi osećaj lišenosti, izolovanosti i straha, ali istovremeno otvara mogućnost za otpor i prevrednovanje.

dr Pavlica u ogledu *Marginalije u odbranu margine* naglašava da se margina može razumeti kao „sociopolitički purgatorijum“, prostor u kojem se nagomilava raslojavanje i podižu bedemi između privilegovanih i potisnutih (Pavlica, 2025.).

Čovek margine često oseća 'prekobrojnost', unutrašnju oznaku da je višak u društvenom poretku. To vodi do povlačenja i osećaja bezvrednosti, ali istovremeno margina poseduje i gnoseološki potencijal, sposobnost da proizvede ideološki rasterećenija saznanja i otvori prostor za pluralnost glasova. Upravo ta pozicija omogućava kritičko promišljanje i stvaralaštvo.

U svojoj knjizi istakao sam da socijalni marginalizam ne mora biti samo posledica društvene prinude. Marginalizam nije 'marginalnost' ni 'marginalizacija', već predstavlja svesni izbor pojedinca da se distancira i od mejnstrima i od alternative. Takva pozicija predstavlja dobrovoljni odlazak na marginu, ne zbog isključenosti već zbog stvaranja prostora za introspektivni rast i unutrašnju slobodu. Dok mejnstrim nameće normativnost, a alternativa često postaje svoj negativni odraz, margina ih nadraستا nudeći prostor oslobođen pritisaka, u kojem pojedinac može da oblikuje autentične odgovore. Margina dakle nije treći pol već pozicija iznad nametnute normativnosti.

Za psihoterapiju je značajno prepoznati ovaj dvostruki aspekt socijalnog marginalizma. S jedne strane, 'marginalizacija' može biti izvor patnje, osećaja nepripadanja i depresivne rezignacije. S druge strane, svesni izbor margine omogućava kreiranje prostora unutrašnjeg mira, kreativnog izraza i slobode od nametnutih uloga. Terapeut treba da razume marginu ne samo kao socijalni hendikep, već i kao potencijalnu šansu za rast, koja se u terapijskom procesu može preoblikovati u oslonac za mentalno zdravlje i ličnu autonomiju.

### **Lični marginalizam**

Za razliku od socijalnog, koji opisuje položaj pojedinca u odnosu na društvenu sredinu, lični marginalizam obuhvata unutrašnji proces osluškivanja, prepoznavanja i razvijanja suptilnih ideja koje se javljaju na granici svesti. To su osećanja, misli i impresije koje nisu u središtu pažnje, ali koje mogu da utiču na promenu obrazaca ponašanja, stavova i uverenja. U klasičnoj psihoterapijskoj praksi ovakvi sadržaji često ostaju u senci, dok marginalistički princip polazi od pretpostavke da se upravo u tim 'rubnim' signalima nalazi potencijal za rast i transformaciju.

Platon u dijalozima (Politeia, Phaedo, Phaedrus, Menon) govori o idejama kao večnim i savršenim formama koje čovek prepoznaje kroz proces anamneze (Platon, 1970). U Menonu je ovaj proces posebno naglašen: učenje se ne shvata kao sticanje nečeg novog, već kao podsećanje (anamnesis) na istine koje je duša poznavala pre rođenja, a koje kroz život može ponovo osvežiti. U tom smislu, suptilne misli i osećanja koja se javljaju na margini svesti mogu se razumeti kao odjeci tog sećanja na ideje, koje čekaju da budu osveščene i pretočene u iskustvo. Suptilne misli na margini svesti mogu se shvatiti kao odjeci tog sećanja na ideje, koje čekaju da budu osveščene i pretočene u iskustvo. Rene Dekart u *Meditacijama o prvoj filozofiji* (Dekart, 2012) naglašava značaj „jasnih i razgovetnih ideja“ kao temelja sigurnog znanja. Nasuprot tome, marginalistički princip ukazuje da i nejasne, nedovoljno artikulisane misli mogu imati vrednost i da upravo one, kada se oslušnu, često postaju začetnici psihičke transformacije. Time se Dekartovo poverenje u jasnoću dopunjuje uvidom da rubne i nedovršene ideje mogu biti seme ličnog rasta.

Džon Lok u *Ogledima o ljudskom razumu* (Lok, 1962) opisuje ideje kao sadržaje nastale iskustvom, koje svest oblikuje i razvija. Lični marginalizam se u tom smislu može dovesti u vezu sa Lokovim učenjem: rubni sadržaji svesti nisu tek apstraktne predstave, već deo neposrednog iskustva koje, ako se osvesti i neguje, može postati oslonac za dalji razvoj ličnosti. Na tu nit se nadovezuje Kurt Levin, koji u svojoj *teoriji polja* ističe da je ponašanje funkcija osobe i njenog okruženja (Lewin, 1936.). Marginalni sadržaji svesti

ne nastaju u praznini, već u kontekstu psihičkog polja, u kojem i mala pomeranja mogu izazvati značajan pomak.

Posebno je značajan i doprinos Erika Eriksona, tvorca modela psihosocijalnog razvoja kroz osam stadijuma (Erikson, 1994.). Svaka faza razvoja nosi krizu, sukob suprotstavljenih mogućnosti, koja može završiti stagnacijom ili rastom. Lični marginalizam možemo razumeti kao sposobnost da se na rubu svesti prepoznaju signali takvih kriznih trenutaka i da se oni pretoče u prilike za razvoj. Na taj način smanjuje se rizik od blokade i otvara prostor za spiralni rast, koji se ne zasniva na velikim i naglim pomacima, već na sitnim, ali postojanim promenama.

Integrisanjem ovih teorijskih stanovišta vidi se da lični marginalizam nije samo praktična tehnika, već koncept koji se oslanja na dugu tradiciju filozofske i psihološke misli. Platon je naglašavao večnost ideja, Dekart sigurnost u jasnoći znanja, Lok iskustvenu prirodu ideja, Levin dinamičko polje, a Erikson krizne tačke razvoja. U marginalističkom psihoterapijskom principu ovi pristupi potvrđuju da se rubni sadržaji svesti mogu sagledati kao prostor između stagnacije i rasta, između nesvesnog i svesti, i da upravo u toj zoni počinje istinska transformacija ličnosti.

Iako se ne smatra naučnom literaturom, za mene je važno da se ideja o marginalizmu naslanja i na reči Isusa zapisane u Jevanđeljima (Bakotić, 1988). On govori: „Uđite na uska vrata; jer su široka vrata i prostran put što vode u propast, i mnogo ih je koji tuda idu. Jer su uska vrata i tesan put što vode u život, i malo je onih koji ga nalaze“ (Matej 7:13–14). Ove reči oslikavaju suštinu marginalističkog principa: usku stazu, put manjine, introspektivnog rada i unutrašnje promene. Slično tome, Isusove reči Nikodimu: „Zaista, zaista ti kažem: ako se ko ne rodi nanovo, odozgo, ne može videti carstvo Božije“ (Jovan 3:3) predstavljaju moju motivaciju za rad na marginalističkom psihoterapijskom principu. Novorođenje po Duhu jeste inspiracija da marginalizam ne shvatam samo kao teoriju i praksu, već i kao put unutrašnjeg preporoda i trajnog rasta.

### **Lični marginalizam u psihoterapijskoj praksi**

Filozofski i religijski temelji pružaju širinu i dubinu razumevanja ličnog marginalizma, ali da bi on dobio pun smisao, potrebno ga je primeniti u psihoterapijskoj praksi. U knjizi *O marginalizmu, marginalističkom psihoterapijskom principu sa praktikumom* definišem lični marginalizam kao proces prepoznavanja i razvijanja ideja koje se pojavljuju na margini svesti. Ovaj praktični pristup nadovezuje se na filozofske, psihološke i religijske osnove prethodno razmotrene, ali ga usmerava ka terapijskom radu i konkretnim metodama osnaživanja ličnosti. Taj proces zahteva poseban oblik svesnosti: ne radi se o naglom otkriću ili radikalnom uvidu, već o pažljivom i postepenom obraćanju pažnje na ono što se lako previdi. Suština marginalističkog pristupa jeste da svaka mala promena, ako se neguje, vodi spiralnom rastu ličnosti. Time margina prestaje da bude prostor nedostatka i postaje polazište razvoja.

Pavlica naglašava gnoseološki potencijal margine, njenu sposobnost da proizvodi ideološki rasterećenija saznanja i otvara prostor za pluralnost glasova (Pavlica, 2025.). Kada se ta perspektiva poveže sa psihoterapijom, jasno je da se i u ličnom iskustvu margine kriju nova saznanja, oslobođena starih obrazaca i stereotipa. U terapijskom procesu to znači prepoznavanje trenutaka kada klijent oseća nejasnu nelagodu, suptilnu

misao ili signal tela, i omogućavanje da se ta iskustva ne potisnu, već razviju u pravcu promene.

Lični marginalizam ima i preventivnu funkciju. Rutinski obrasci ponašanja, iako pružaju osećaj sigurnosti, često postaju izvor razvojnih kriza. Kada čovek ne obraća pažnju na 'rubne' sadržaje svoje svesti, oni se akumuliraju i mogu dovesti do unutrašnje napetosti, simptoma ili krize. Obrnuto, osluškivanjem tih sadržaja i njihovim razvojem u svakodnevnom, malim koracima, otvara se mogućnost za zdraviju ravnotežu i stabilniji identitet.

Praktično posmatrano, lični marginalizam podrazumeva uvođenje konkretnih vežbi svesti i svesnosti u psihoterapijski rad. To mogu biti jednostavni zadaci: usmeravanje pažnje na osećanja tokom obroka, vođenje dnevnika sitnih zadovoljstava i nezadovoljstava i predloga za njihovo prevazilaženje, ili beleženje kratkih misli koje se javljaju u prelaznim stanjima, pred spavanje, pri buđenju ili u tišini. Na taj način, terapijski proces postaje prostor u kojem se rubni sadržaji svesti transformišu u temelje ličnog rasta. U knjizi sam prikupio i sistematizovao stotinak ovakvih vežbi, čime se princip dodatno potvrđuje kao metodološki alat za rad na osnaživanju ličnosti.

Možemo zaključiti da lični marginalizam predstavlja srž marginalističkog psihoterapijskog principa. On naglašava važnost osluškivanja unutrašnjih margina i postupnog razvijanja sitnih ideja u nove obrasce ponašanja i uverenja. Dok socijalni marginalizam pokazuje kako društvo oblikuje poziciju pojedinca, lični marginalizam otkriva da prava transformacija počinje u unutrašnjem prostoru svesti, gde se rubne impresije pretvaraju u pokretače životne promene.

### **Marginalistički psihoterapijski princip**

Marginalistički psihoterapijski princip razvijen je kao specifičan metodološki okvir u kojem margina svesti dobija centralno mesto u procesu psihoterapije. On se zasniva na pretpostavci da promene ne nastaju samo kroz velika otkrića ili radikalne transformacije, već prvenstveno kroz sitne, postepene pomake koji se događaju u svakodnevicu. Suptilne ideje, osećanja i impulsi koji se nalaze na rubu svesti često ostaju zanemareni, ali upravo u njima leži potencijal za autentičan rast i prevenciju razvojnih kriza.

Za razliku od klasičnih terapijskih pristupa koji se fokusiraju na jasno identifikovane probleme ili simptome, marginalistički princip naglašava proces pažljivog osluškivanja i uvažavanja tih 'rubnih' sadržaja. Kada se uoče, oni se razvijaju malim, nenametljivim koracima, bez unapred određenog plana. Takav pristup omogućava klijentu da izgradi novi odnos prema sebi i svetu, pri čemu se promena odvija spiralno, svaki mali pomak otvara prostor za naredni, gradeći stabilan kontinuitet razvoja.

Praktično gledano, ovaj princip uključuje vežbe usmerene na svest i svesnost: vođenje dnevnika o nezadovoljstvu i malim koracima prevazilaženja, obraćanje pažnje na sitne promene raspoloženja tokom dana, ili jednostavne zadatke usmerenog opažanja (npr. fokusiran obrok bez ometanja). Ključna ideja je da svaka mala promena, ako se neguje i ponavlja, postaje osnova za novu strukturu uverenja i ponašanja.

U poređenju sa drugim pravcima, marginalistički princip stoji u bliskoj vezi sa geštalt terapijom, koja takođe naglašava „ovde i sada“ iskustvo i važnost svesnosti. Međutim, dok geštalt često koristi snažne eksperimentalne tehnike za osvešćivanje potisnutih

sadržaja, marginalistički pristup preferira postupnost i oslanjanje na svakodnevne sitnice, verujući da su upravo one najpouzdaniji oslonac dugoročne promene.

U odnosu na kognitivno-bihevioralne terapije, koje teže promeni misaonih obrazaca kroz jasno definisane intervencije, marginalistički princip naglašava da i nejasne i nedovršene ideje mogu biti jednako značajne. One ne moraju odmah biti pretočene u precizne misli ili ponašanja, već mogu postojati kao otvoreni procesi koji vode ka transformaciji.

U poređenju sa psihoanalitičkom tradicijom, koja akcenat stavlja na otkrivanje nesvesnog kroz interpretaciju, marginalistički princip ne teži tumačenju u simboličkom ključu, već usmerava pažnju na neposredno iskustvo. On ne traži latentno značenje u potisnutom sadržaju, već vrednost pronalazi u tome da se i najmanji signal svesti prepozna, zadrži i razvije.

Na taj način, marginalistički psihoterapijski princip ne suprotstavlja se postojećim pravcima, već ih nadopunjuje i nudi novu perspektivu. Njegova originalnost leži u tome što marginu, bilo svesti bilo društva, ne vidi kao nedostatak, već kao izvor potencijala. Terapijski proces tada postaje putovanje po 'uskoj stazi', gde sitni koraci i nejasne ideje otvaraju prostor za duboke i trajne promene.

### **Metodologija marginalističkog psihoterapijskog principa**

Iako u većini teksta govorim o sitnicama, suptilnim mislima i idejama na margini svesti, marginalistički psihoterapijski princip svoju metodologiju gradi na sledećim koracima i postupcima:

1. Proširivanje svesnosti i opažanja: početak rada na sebi zasniva se na razvijanju sposobnosti da primećujemo suptilne signale iznutra i spolja, da bismo mogli hodati 'uskom stazom' razvoja.
2. Rad na ličnoj dobrobiti: ovaj korak obuhvata balansiranje lepog (prijatnog), korisnog i moralnog, ali i suočavanje sa pet opstruktivnih osobina: lenjošću, površnošću, neodgovornošću, nedisciplinom i neorganizovanošću prema sebi.
3. Oblikovanje identiteta („ko hoću da budem“): tek nakon prva dva koraka dolazi oblikovanje ličnog puta. To se postiže adekvatnim aktivnostima, malim, ali usmerenim koracima ka cilju i stalnim praćenjem procesa.

Na ovaj način princip ne ostaje samo na nivou prepoznavanja suptilnih misli, već postaje sveobuhvatna metodologija za prevenciju razvojnih kriza, izgradnju lične stabilnosti i ostvarivanje autentičnog rasta.

### **Praktični aspekti primene**

Marginalistički psihoterapijski princip nije samo teorijski okvir, već i metod koji se može primeniti u svakodnevnoj praksi psihoterapije. Njegova osnovna polazna tačka jeste da sitne i suptilne promene, ukoliko se oslušnu i neguju, postaju temelji trajnog razvoja ličnosti. Ovaj pristup pokazuje da terapija ne mora uvek biti vođena velikim uvidima ili radikalnim promenama, već da i najmanji signal svesti može da postane početak transformacije.

## **Rad sa klijentima**

U radu sa klijentima, marginalistički princip podrazumeva prepoznavanje i osluškivanje onih trenutaka koji se često zanemaruju: kratke misli, osećanja bez jasnog povoda, telesne senzacije ili suptilne promene u raspoloženju. Takvi sadržaji, ukoliko se obrade i razviju, mogu pomoći klijentu da uvidi skriveni potencijal za promenu. Terapeut zajedno sa klijentom uči kako da se ne oglašuje o te rubne signale, već da ih prihvati kao poruke svesti i putokaze za dalji rad.

Planiranje malih promena predstavlja ključni deo ovog procesa. Umesto velikih ciljeva koji često izazivaju frustraciju ili osećaj neuspeha, klijent se usmerava ka postepenim, dostižnim zadacima. Na primer, ukoliko prepoznaje osećaj nezadovoljstva u komunikaciji sa bliskim osobama, prvi korak može biti vođenje kratke beleške o tom osećaju, a sledeći, pronalaženje jedne rečenice kojom će to nezadovoljstvo izraziti. Ovakvi mali koraci omogućavaju klijentu da gradi novu praksu života bez preopterećenja.

## **Alati i vežbe**

U okviru marginalističkog psihoterapijskog principa vežbe predstavljaju temeljni praktični alat za proširivanje svesnosti i usmeravanje pažnje na sopstveni unutrašnji život. One nisu zamišljene kao komplikovani postupci, već kao jednostavne i pristupačne aktivnosti koje se uklapaju u svakodnevicu. Njihova svrha je da podstaknu klijenta da primeti ono što bi inače ostalo neopaženo, da zabeleži i obradi suptilne misli, osećanja i ideje koje se javljaju na margini svesti. Sistematskim izvođenjem ovih vežbi klijent uči da prepoznaje obrasce ponašanja, da osvežava svoj životni sadržaj i da malim, ali doslednim koracima oblikuje ono što želi da postane. Sve vežbe u zbiru predstavljaju metodološki okvir kroz koji se margina svesti pretvara u izvor stabilnog identiteta, unutrašnje ravnoteže i spiralnog rasta ličnosti.

Jedan od najvažnijih alata u tom okviru jeste vođenje dnevnika zadovoljstva i nezadovoljstva. Klijent zapisuje šta ga je tog dana zadovoljilo, šta nije, kao i predloge za male promene kojima bi se nezadovoljstvo moglo ublažiti. Za sutrašnji dan bira se jedna ili dve aktivnosti koje će sprovesti. Na ovaj način uvežbava se proces samoposmatranja i planiranja sitnih koraka.

Drugi set alata odnosi se na vežbe svesti i svesnosti. One uključuju jednostavne zadatke kao što su obraćanje pažnje na trenutak doručka bez ometanja, posmatranje disanja tokom šetnje, beleženje misli koje se javljaju pred spavanje ili ujutru pre ustajanja. Takve vežbe razvijaju sposobnost klijenta da primećuje suptilne sadržaje svoje psihe, umesto da ih potiskuje.

Treća grupa vežbi povezana je sa psihoterapijskim procesom u užem smislu. Tokom seansi, terapeut može usmeriti klijenta da se zaustavi na kratkoj, nedovršenoj misli ili na osećanju koje se pojavilo 'u prolazu'. Umesto da ih preskoči, klijent ih razvija i istražuje njihovo značenje za sopstveni život. Na taj način terapija postaje prostor u kojem i najmanji signali svesti dobijaju vrednost i postaju oslonac za promenu.

## **Zaključna razmatranja**

Praktični aspekti marginalističkog principa pokazuju da ovaj pristup može biti koristan i u prevenciji i u tretmanu psihičkih teškoća. On osnažuje klijenta da preuzme aktivnu ulogu u sopstvenom razvoju, učeći ga da se ne oglašuje o male unutrašnje pomake. Time se gradi kontinuitet malih promena koje, umesto da izazovu strah ili otpor, postaju izvor stabilnosti i trajnog rasta. Marginalistički princip, dakle, ne nudi gotove recepte, već usmerava na proces pažnje, svesnosti i strpljive izgradnje unutrašnjeg života.

## **Diskusija**

Marginalistički psihoterapijski princip smešta se u širi okvir savremene psihoterapije, ali i filozofske i sociološke misli o margini. Njegova specifičnost ogleda se u tome što margina više nije shvaćena isključivo kao prostor patnje i isključenosti, već i kao prostor potencijala, introspektivnog rasta i transformacije. Oslanjanjem na učenje Platona, Dekarta, Loka, Kurta Levina i Erika Eriksona, pokazano je da se lični marginalizam zasniva na dugoj tradiciji razmišljanja o idejama, iskustvu, dinamici polja i kriznim tačkama razvoja. Uključivanjem sociološkog razumevanja margine dr Dražena Pavlice i sopstvenog koncepta socijalnog i ličnog marginalizma, rad povezuje filozofske, psihološke i terapijske perspektive.

Time se prvi put marginalizam razrađuje kao metodološki okvir u psihoterapiji, koji povezuje pomenute teorijske postavke sa praktičnim terapijskim alatima. Pavličina odbrana margine naglašava gnoseološki potencijal i mogućnost oslobađanja od ideoloških i normativnih pritisaka, dok ovaj rad pokazuje da ti uvidi mogu biti pretočeni u konkretne postupke rada sa klijentima. Originalni doprinos ogleda se u tome što margina više nije samo metafora ili sociološki pojam, već postaje praktična metodologija za osnaživanje ličnosti.

Ovakav pristup pokazuje se korisnim iz nekoliko razloga. Prvo, on nadopunjuje postojeće psihoterapijske pravce nudeći metodologiju osluškivanja rubnih sadržaja svesti i razvijanja malih, postepenih promena. Drugo, on podstiče klijenta da marginalne misli i osećaje ne vidi kao smetnje, već kao početne tačke razvoja. Treće, on proširuje razumevanje margine sa društvenog na unutrašnji nivo, omogućavajući da se marginalizacija preobrazi u marginalizam: autentičan izbor slobode i introspektivnog rada.

Pored toga, marginalistički princip ima i značajnu preventivnu funkciju. Rutinski obrasci ponašanja, iako pružaju sigurnost, često postaju izvor razvojnih kriza. Osluškivanjem rubnih sadržaja i njihovim razvijanjem u male, ali dosledne korake, otvara se mogućnost da se krize ublaže ili preduprede. Na taj način princip doprinosi očuvanju mentalnog zdravlja i stabilnijem identitetu.

Ipak, ovaj pristup ima i svoja ograničenja. Budući da se zasniva na suptilnim i teško merljivim procesima, njegova empirijska validacija predstavlja izazov. Potrebno je razviti istraživačke instrumente kojima bi se pratio uticaj malih i rubnih promena na dugoročno mentalno zdravlje. Takođe, primena ovog principa zavisi od motivisanosti i discipline klijenta da se posveti introspektivnom radu i malim koracima, što nije uvek lako održivo.

Uprkos tome, značaj marginalističkog principa ogleda se u njegovoj sposobnosti da otvori nove puteve psihoterapiji i da pruži inspiraciju i u širem kontekstu: u edukaciji, savetovanju i ličnom razvoju. On podseća da je ljudski rast nerazdvojiv od rubnih sadržaja svesti i da upravo u njima počinju procesi transformacije. Time se pokazuje da margina ne pripada samo filozofiji ili sociologiji, već i praktičnom radu na mentalnom zdravlju, gde može postati metod i oslonac za duboku i trajnu promenu.

### **Zaključak**

Marginalistički psihoterapijski princip pokazuje da rubni sadržaji svesti, često zanemareni u svakodnevnom životu i tradicionalnim terapijskim pristupima, mogu biti ključni izvori potencijala i transformacije. Uvođenjem socijalnog i ličnog marginalizma, margina se prepoznaje ne samo kao prostor isključenosti, već kao polje slobode, introspektivnog rada i spiralnog razvoja ličnosti.

Teorijska osnova ovog rada obuhvata širok spektar: Platonovu ideju večnih formi, Dekartovo poverenje u jasnoću znanja, Lokovo shvatanje ideja kao iskustvenih sadržaja, Levinovu dinamiku psihološkog polja i Eriksonove razvojne krize. Ove koncepcije povezane su sa sociološkim uvidima sociologa dr Dražena Pavlice i autorovim konceptom marginalizma, stvarajući čvrst temelj za psihoterapijski rad.

Praktična primena marginalističkog principa ogleda se u malim, ali doslednim koracima: prepoznavanju suptilnih osećanja, planiranju sitnih promena i uvežbavanju svesti i svesnosti kroz jednostavne vežbe i alate. Time princip ne nudi gotove recepte, već proces učenja strpljenja, introspekcije i postepenog građenja novih obrazaca. Posebna vrednost ovog pristupa je njegova preventivna funkcija: ublažavanje i sprečavanje nuspojava razvojnih kriza kroz pravovremeno osluškivanje rubnih sadržaja svesti.

Značaj marginalističkog principa ogleda se u njegovoj sposobnosti da objedini filozofske, psihološke i sociološke uvide i pretoči ih u konkretnu terapijsku praksu. On potvrđuje da margina nije kraj, već početak, prostor u kojem se rađa istinska promena, autentičan rast i obnova ličnosti.

### **Literatura**

1. Bakotić, L. (1988). *Biblija*. Novi Sad: Dobra vest.
2. Dekart, R. (2012). *Metafizičke meditacije* (Đorđević R., prev.). Beograd: Zavod za udžbenike.
3. Erikson, E. (1994). *Identitet i životni ciklus*. Beograd: Zavod za udžbenike.
4. Jeknić, P. (2025). *O marginalizmu, marginalističkom psihoterapijskom pricipu sa praktikumom*. Kraljevo: Emoracio centar.
5. Lewin, K. (1936). *Principles of Topological Psychology*. New York: McGraw-Hill.
6. Lok, D. (1962). *Ogled o ljudskom razumu* (Pavlović D., prev.). Beograd: Kultura.
7. Pavlica, D. (2025). *Marginalije u odbranu margine*. Zbornik XXV naučnog skupa "Marginalizam u religiji, folozofiji, nauci i umetnosti", CEIR Balkan, 009-017. doi: <https://doi.org/10.46793/841115.XXV.009P>.
8. Platon. (1970). *Dijalozi* (Nedić, M. prev.). Beograd: Kultura.

9. Kuburić Z., Čumura Lj. (2025). Međunarodna konferencija Marginalizam u religiji, nauci, folozofiji i umetnosti. Beograd: CEIR Balkan.

# PRINCIPLE OF MARGINALIST PSYCHOTHERAPY

Petar Jeknić<sup>1</sup>

## Abstract

*The paper examines marginalism as both a theoretical and practical framework in psychotherapy, with a focus on the distinction between social and personal marginalism. Social marginalism is understood as the position of the individual in relation to society, while personal marginalism refers to the process of recognizing and developing subtle ideas that emerge on the margins of consciousness. The study integrates the philosophical and psychological foundations laid by the works of Plato, Descartes, Locke, Kurt Lewin, and Erik Erikson with the sociological insights of sociologist PhD Dražen Pavlica and the author's concept of the marginalist psychotherapeutic principle. This principle emphasizes gradual changes, the spiral growth of personality, and small adaptations in everyday life. Practical applications include therapeutic work with clients through the recognition of subtle feelings and signals, the planning of small but meaningful steps, and tools such as a daily satisfaction-dissatisfaction journal. The paper demonstrates that the margin is not a space of deficiency, but a source of potential, introspective growth, and the prevention of developmental crises.*

*Key words: marginalism, psychotherapy, awareness, social margin, personal margin.*

---

<sup>1</sup> Petar Jeknić, Emoracio Center Kraljevo, Serbia, +381648951487, petarjeknic@gmail.com